

ŠKOLA TRANZICIONE PRAVDE

Istraživački rad na temu “Napad na Dubrovnik”

Pripremili:

Snježana Vojvodić

Jovo Perović

Lejla Drpljanin

Nejla Šabotić

Nikola Jovanović

Sadržaj istraživačke priče ne predstavlja nužno i stavove donatora.

OVE GODINE NAVŠRILA SE 31 GODINA OD AGRESIJE NA DUBROVNIK

***RAT ZA MIR JEDNA OD NAJSRAMNIJIH EPIZODA U
SAVREMENOJ CRNOGORSKOJ ISTORIJI***

Tokom devetomjesečne opsade, poginulo je 116 civila, 194 hrvatskih branitelja i 165 pripadnika JNA iz Crne Gore. Pored granatiranja starog jezgra grada, spaljena je biblioteka Međunarodnog univerzitetskog centra sa oko 20.000 naslova, a ovom prilikom su oštećene i mnoge vrijedne stare zgrade, kao i glavna dubrovačka ulica - Stradun^{1,2}. Ne manje važan podatak je i činjenica da je agresija na Dubrovnik proizvela 15.000 izbjeglica koje su se sklonile u hotele i među zidine Starog grada

¹ 240 dana građani i građanke Dubrovnika živjeli su u kopненоj i pomorskoj blokadi, 138 dana bez struje i vode, a više od četiri mjeseca proveli su u skloništim. Na području Konavala, Župe Dubrovačke i primorja u blizini Dubrovnika, snage JNA uništavale su selo za selom, rušeći, pljačkajući i paleći civilne objekte. Dio stanovništva izbjegao je u Dubrovnik, sjevernu Dalmaciju i na otoke, a u selima su ostali uglavnom stariji mještani od kojih su mnogi ubijeni ili odvedeni u JNA logore u Morinju u Crnoj Gori ili u Bileći u BIH.

² Na Stradunu je tada, s fotoaparatom u ruci, poginuo i mladi Pavo Urban, čijih posljednjih 12 fotografija svjedoče o granatiranju starog dijela grada.

Foto: screenshot

I Uvodni dio – predvečerje sukoba i početak napada na Dubrovnik

Jesen 1991. godine u istoriji će ostati zapamćena po besprizornom granatiranju najpoznatijeg grada na jugoslovenskoj obali. Dubrovnik sa svojim Starim gradom koji se nalazio na listi svjetske kulturne baštine UNESCO od 1979. godine bio je žrtva razularenih jedinica JNA. Napadu na turistički biser hrvatske obale jadranskog primorja prethodilo je proglašenje nezavisnosti Hrvatske i Slovenije 25. juna iste godine, kada su ove dvije republike istupile iz dotadašnje zajedničke države Jugoslavije. “Srpska manjina u Hrvatskoj odbila je da prihvati vlast novoproglašene države i počela je da organizuje oružanu pobunu.”³ Porast velikosrpskog

³ <https://www.slobodnaevropa.org/a/tri-decenije-dubrovnik-opsada/31487625.html>

nacionalizma, koji je personifikovala politika Slobodana Miloševića podstakao je političke elite u ostalim republikama da pokrenu pitanje nezavisnosti. “Ova dešavanja su poremetila osjetljivi etnički balans u regionu i kreirane su oblasti koje su bile naseljene neželjenim “drugima.” Hrvatska se odvojila od nekadašnje SFRJ 25. juna 1991. godine, da bi proglasila nezavisnost 8. oktobra iste godine. Usljedile su godine ratovanja za ideologije i teritorije između srpskih i crnogorskih dobrovoljaca i paravojnih formacija, koje su bile pomagane od strane JNA sa jedne i slovenačkih, hrvatskih, i snaga bosanskih muslimana sa druge.”⁴

Vojska SFRJ poznata kao Jugoslovenska narodna armija⁵ kojom su komandovale političke vlasti iz Beograda, pokušavala je da spriječi eskaliranje sukoba, da bi se otvoreno stavila na srpsku stranu krenuvši u napad na grad Vukovar u istočnoj Slavoniji krajem avgusta 1991. “Grad Dubrovnik na južnom dijelu jadranske obale blizu granice sa Crnom Gorom, istorijski važan i za srpski i hrvatski narod, nije predstavljao prijetnju za JNA, jer zbog stalnog i velikog priliva turista u okolini grada nije bilo kasarni, pa ni zaliha oružja. Generalštab SFRJ izdao je naredbu JNA da blokira Dubrovnik 30. septembra, a 1. oktobra prve granate su pale na grad”⁶. General potpukovnik Pavle Strugar, čiji je štab u trenutku napada bio smješten u Trebinju, komandovao je ovom akcijom, dok je pomorskom blokadom grada upravljao admiral Miodrag Jokić. U napadima na dubrovačku oblast učestvovali su rezervisti JNA, kao i pripadnici Teritorijalne odbrane Crne Gore i Trebinja. “Napad je u javnosti pokušao da opravda Svetozar Marović, tada generalni sekretar vladajuće Demokratske partije socijalista, nazvavši ga „ratom za mir”, čiji cilj je bio sprečavanje napada na Crnu Goru, navedeno je u Izveštaju organizacije Fonda za humanitarno pravo „Dosiје: JNA u ratovima u Hrvatskoj i BiH”⁷.

Prva civilna žrtva ovih napada bio je pjesnik Milan Milišić, koji je poginuo kad mu je dio granate pao u stan 5. oktobra 1991. Najžešći napad na dubrovački Stari grad izveden je 6. decembra i trajao je 12 sati. Tad je poginulo 19 ljudi, 60 je ranjeno, a u kulturnom jezgru grada je načinjena ogromna materijalna šteta, podaci su Dokumenta centra⁸.

⁴ <https://pescanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/>

⁵ U daljem tekstu JNA

⁶ <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-58740141>

⁷ <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-58740141>

⁸ <https://documenta.hr/novosti/24-godine-od-napada-na-dubrovnik-bez-odgovornosti-za-zlocine-priopcenje/>

Dok je Dubrovnik bio pod blokadom, međunarodni mirovni pregovori održavali su se u Hagu, a cilj im je bio sprečavanje daljeg krvoprolića u Jugoslaviji. “Zbog odbijanja predsjednika Srbije Slobodana Miloševića i crnogorskog predsjednika Momira Bulatovića da prihvate plan britanskog diplomate lorda Pitera Karingtona, Njemačka, a zatim i druge članice Evropske zajednice priznale su nezavisnost Slovenije i Hrvatske. Time je Jugoslavija prestala da postoji. Lord Karington je najprije organizovao Mirovnu konferenciju, a potom je, usred ratnih razaranja, iznio plan na sedam strana, čija je suština bila podjela Jugoslavije na šest suverenih republika sa visokim stepenom autonomije, povezanih u labavo ekonomsko udruženje”⁹.

Ratna operacija na potezu od Prevlake i Konavala do šire dubrovačke regije trajala je devet mjeseci, do 26. maja 1992. i definiše se kao “opsada Dubrovnika”. I pored činjenice da su od januara 1992. godine napadi vođeni sa slabijim intenzitetom, tek od maja 1992. JNA počinje da se povlači iz oblasti oko Dubrovnika zbog napredovanja hrvatske vojske iz pravca Ploča. Opsada Dubrovnika je imala nesagledive negativne posljedice kako za Dubrovnik, tako i za Crnu Goru i njene građane. “U to vrijeme, vojne operacije oko Dubrovnika su iznova fokusirale pažnju međunarodne javnosti na sukobe u bivšoj Jugoslaviji. Ranije razaranje Vukovara od strane JNA i raznih srpskih paravojnih jedinica, i naoko besmisleni napad na Dubrovnik, su donekle modifikovali stav međunarodne zajednice o konfliktu u nekadašnjoj SFRJ.”¹⁰

Tokom devetomjesečne opsade, poginulo je 116 civila, 194 hrvatskih branitelja i 165 pripadnika JNA iz Crne Gore. Pored granatiranja starog jezgra grada, spaljena je biblioteka Međunarodnog univerzitetskog centra sa oko 20.000 naslova, a ovom prilikom su oštećene i mnoge vrijedne stare zgrade, kao i glavna dubrovačka ulica - Stradun^{11, 12}

⁹ <https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-58420384>

¹⁰ <https://www.standard.co.me/drustvo/srdja-pavlovic-opsada-dubrovnika-rat-za-mir/>

¹¹ 240 dana građani i građanke Dubrovnika živjeli su u kopnenoj i pomorskoj blokadi, 138 dana bez struje i vode, a više od četiri mjeseca proveli su u skloništim. Na području Konavala, Župe Dubrovačke i primorja u blizini Dubrovnika, snage JNA uništavale su selo za selom, rušeći, pljačkajući i paleći civilne objekte. Dio stanovništva izbjegao je u Dubrovnik, sjevernu Dalmaciju i na otoke, a u selima su ostali uglavnom stariji mještani od kojih su mnogi ubijeni ili odvedeni u JNA logore u Morinju u Crnoj Gori ili u Bileći u BIH.

¹² Na Stradunu je tada, s fotoaparatom u ruci, poginuo i mladi Pavo Urban, čijih posljednjih 12 fotografija svjedoče o granatiranju starog dijela grada.

Ne manje važan podatak je i činjenica da je agresija na Dubrovnik proizvela 15.000 izbjeglica koje su se sklonile u hotele i među zidine Starog grada. “U oktobru je iz Dubrovnika evakuisano morem oko 7.000 izbjeglica. Ove evakuacije civila su vremenom postajale sve komplikovanije, ali su pregovori između JNA, Međunarodnog komiteta Crvenog krsta, UNICEF-a i hrvatskih humanitarnih organizacija obezbijedili evakuaciju još oko 9.000 civila (uglavnom žena sa djecom, starih i bolesnih). Raspoloživi dokumenti pokazuju da su neznatan otpor napredovanju JNA sa jugoistoka i nepostojanje vojnih ciljeva u regionu Primorja, činili civilne žrtve i razaranje civilnih objekata vojno nepotrebnim. Eksperti UNESCO-a su procijenili da je za vrijeme ove vojne agresije više od 11.425 objekata u Dubrovačkoj regiji i Starom gradu oštećeno ili sasvim porušeno granatama i raketama JNA.”¹³

Uz velike ljudske žrtve, pored humanitarne katastrofe i značajnih stradanja kulturne i materijalne baštine, svakako da je jedna od najsravnijih epizoda pljačkanje i spaljivanje privatnih kuća i objekata od kulturnog i istorijskog značaja u dubrovačkoj regiji.¹⁴

Kako piše Srđa Pavlović u tekstu *Opsada Dubrovnika - rat za mir* napredovanje jedinica JNA kroz Konavle prema Dubrovniku bilo je praćeno ne samo ubijanjem civila, besmislenim uništavanjem privatnih kuća, granatiranjem napuštenih sela, i razaranjem infrastrukture u čitavoj regiji, već i pljačkom privatne imovine hrvatskih građana, i pustošenjem enterijera državnih objekata na dubrovačkom primorju.¹⁵ “Ratni plijen” je uključivao mnoge stvari: od frizijskih krava, posuđa od rostfaja, rashladnih uređaja za nove kafice po crnogorskom primorju, elektronske opreme za diskoteke, preko video-rekordera i muzičke opreme, automobila i novca iz privatnih kuća, do kolekcije zlatnih i platinastih ploča Tereze Kesovije. Automobili marke Golf sa registarskim tablicama Dubrovnika su se vozili čak i po ulicama britanskog glavnog grada, Londona.¹⁶ U operaciji “osobađanja” Konavala i Dubrovnika, kompleks hotela Vrtovi sunca u

¹³ <https://pecanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/>

¹⁴ Mnoga sela koja su opljačkana tokom istorije su bila naseljavana crnogorskim građanima, kao, na pr, selo Popovići, čiji preci su došli iz Crne Gore sredinom 18. vijeka

¹⁵ ibidem

¹⁶ <https://pecanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/>

Kuparima je bio bukvalno ispražnjen, a namještaj i oprema su završavali na crnogorskom crnom tržištu ili su donošeni na poklon crnogorskim državnim institucijama i organizacijama.¹⁷

U kontekstu podataka, važno je istaći da su u logorima Morinj (Crna Gora) i Bileća (Bosna i Hercegovina) zatočene 443 osobe iz dubrovačke regije, dok je proglašeno 33 hiljade civila. Uništen je 2.071 stambeni objekat.¹⁸ U vrijeme napada na Dubrovnik crnogorski premijer bio je sadašnji predsjednik Crne Gore Milo Đukanović, dok se na funkciji predsjednika Crne Gore tada nalazio pokojni Momir Bulatović. I Đukanović i Bulatović su u to vrijeme bili u jedinstvenoj Demokratskoj partiji socijalista (DPS).

1.1. Pravni aspekt vojne operacije

Polazeći od pretpostavke da je temelj zakonodavnog okvira svake države njen ustav, neophodno je istaći da je Ustav SFRJ faktički prestao da postoji 30. juna 1991. godine. I pored činjenice da na sjednici tadašnjeg Savjeta za zaštitu ustavnog poretka srpski predstavnik, Borisav Jović, izjavio da Srbija nema primjedbi na otcjepljenje Slovenije, savezni ministar odbrane u tom periodu, general Veljko Kadijević, pisao je kasnije da bi nakon odlaska Slovenije JNA morala da se bori za zaštitu granica nove Jugoslavije. Iz toga proističe da se opsada Dubrovnika može tretirati kao međunarodni sukob, imajući na umu činjenicu da je Hrvatska postala nezavisna 8. oktobra, 1991. godine, odnosno, osam dana nakon što su jedinice JNA, crnogorski rezervisti i dobrovoljci, potpomognuti snagama MUP-a Crne Gore, ušli na hrvatsku teritoriju¹⁹. Međunarodno priznanje hrvatske nezavisnosti je, doista, uslijedilo nešto kasnije, pa se ova činjenica često koristi kao dokaz protiv internacionalizacije napada na Dubrovnik²⁰. “Pravničke finese, međutim, ne umanjuju činjenicu da, u vrijeme kada su JNA i crnogorski rezervisti napredovali ka Dubrovniku, Hrvatska nije bila integralni dio nekadašnje Jugoslavije u bilo kojem smislu”, navodi Srđa Pavlović.

¹⁷ ibidem

¹⁸ <https://documenta.hr/novosti/24-godine-od-napada-na-dubrovnik-bez-odgovornosti-za-zlocine-priopcenje/>

¹⁹ <https://pescanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/>

²⁰ ibidem

1.2. Dinamika opsade

Vojna komanda je objavila poziv za mobilizaciju u Crnoj Gori 16. septembra 1991. godine. Komanda Titogradskog korpusa je naredila svim obveznicima, i svima koji su bili određeni da pruže materijalnu pomoć, a koji su vođeni kao pripadnici ratne jedinice br. 2277, da se odmah upute ka ranije određenoj lokaciji. Interesantno je primijetiti da je ova naredba za mobilizaciju objavljena putem radija, što se, do tada, kosilo sa pravilima službe. Komandant Titogradskog korpusa je našao za potrebno da se i narednog dana obrati javnosti putem Radio Nikšića i podrobnije objasni razloge za mobilizaciju. On je pozvao sve građane Crne Gore da ispune svoju ustavnu obavezu i iskoriste svoje pravo da brane slobodu, nezavisnost, teritorijalni integritet i državu čiji su “temelji ugroženi”. U svojoj proklamaciji objavljenoj u listu Pobjeda od 24. septembra Narodna stranka je pozvala na oružje za odbranu srpstva, i žestoko osudila svaki vid antiratne aktivnosti: “Poziv na demilitarizaciju Crne Gore upravo je poziv na izdaju koju očekuju hadezeovski istomišljenici u Crnoj Gori, na Kosovu i Metohiji.”²¹

Nešto poslije pet sati ujutro mještane dubrovačke regije probudila je artiljerijska vatra koja je dolazila iz pravca Prevlake, Prijevora i Mojdeža.²² Nakon dužeg granatiranja, pješadija je ušla na hrvatsku teritoriju. Najveći dio ove vojne formacije činili su pripadnici rezervnog sastava ostataka nekadašnje JNA iz Crne Gore. Njihov ulazak na hrvatsku teritoriju bio je podržan tenkovima, artiljerijom i avijacijom.²³

“Bez obzira šta su tadašnji crnogorski političari, vojni vrh, i crnogorski državni mediji govorili i pisali, dokumenti pokazuju da u septembru 1991. u Dubrovačkoj regiji gotovo da i nije bilo

²¹ <https://pescanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/>

²² Momčilo Popović, “Bojovnici na Koljenima,” Pobjeda, Br. 9281, Podgorica, Octobar 2, 1991, str. 1, <https://pescanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/#easy-footnote-12>

²³ Vojne formacije su ušle u Dubrovačku regiju iz nekoliko pravaca i započele su lagano napredovanje kroz Konavle, prema Dubrovniku. Ova akcija je bila koordinirana sa nastupanjem jedinica JNA kroz Primorje i Rijeku Dubrovačku. Jedinica JNA koje je kasnije zauzela i držala visove iznad Dubrovnika, bila je Treći bataljon – 472. (Trebinje) motorizovana brigada, kojom je komandovao Kapetan prve klase, Vladimir Kovačević-Rambo. Treći bataljon su sačinjavala tri voda snajperista, jedan anti-tenkovski vod, vod sa minobacačima i tenkovsko odjeljenje. Sudeći po izvještaju ekspertske grupe UN, brojčano stanje ovog bataljona je bilo između 800 i 1000 vojnika, od kojih su 50% bili profesionalni vojnici JNA, dok su ostatak činili rezervisti iz Crne Gore i Bosne i Hercegovine. U svrhu Dubrovačke operacije, ovaj bataljon je bio pripojen Vojno-pomorskom sektoru Boka, sa štabom u Herceg Novom, i pod komandom viceadmirala Miodraga Jokića.

hrvatske vojske. Oslabljeni vod vojnika je čuvao tvrđavu na brdu Srđ, koja je podignuta za Napoleonovog vremena. Ovaj vod se nalazio na položajima oko jedan kilometar iznad Dubrovnika. Osim njih, u regionu nije bilo drugih jedinica regularne hrvatske vojske. Otpor nadiranjju JNA je bio zanemariv. Sudeći po komentaru hrvatskog predsjednika, Stjepana Mesića, ozbiljna odbrana Dubrovnika nije mogla biti organizovana iz geopolitičkih razloga. Mesić je takođe naglasio da Hrvatska tada nije imala vojne snage sposobne da zaustave jugoslovensku armadu. Pitanje zašto vlasti u Zagrebu nijesu tokom više od devet mjeseci, uspjele organizovati vojne jedinice za pomoć opsjednutom Dubrovniku, ostaje bez potpunog odgovora. Neki poznavaooci hrvatske političke scene iz tog perioda sumnjaju da je prepuštanje Dubrovnika sudbini JNA topovima mogao biti dio tajnog dogovora između Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića u Karađorđevu. Mada ova pretpostavka zadire u oblast teorija zavjere, nije nevjerovatno da je budućnost Dubrovnika bila odvagana tokom jedne od predsjedničkih šetnji u Karađorđevu. Latentni sukob između Franje Tuđmana i Stjepana Mesića, do kojega je došlo nakon Mesićevog proboja blokade Dubrovnika brodom “Slavija” i internacionalizacije opsade grada, ide u prilog onima koji tvrde da je tadašnji hrvatski predsjednik možda i žrtvovao Dubrovnik zarad nekih drugih teritorija.”²⁴

“Brojno neznatne, slabo naoružane, i na brzinu formirane jedinice koje su činili pripadnici hrvatske policije i oni koji su napustili JNA, nijesu mogle da se nose sa oklopom jugoslovenske armije. Stoga je oblik otpora bio takav da u Dubrovačkoj regiji nije postojala linija fronta između JNA i hrvatskih snaga. Postojala je jedino ivica oblasti do koje su jedinice JNA i crnogorski rezervisti došli u datom trenutku. Na suđenju Slobodanu Miloševiću, nekadašnji gradonačelnik Dubrovnika, Petar Poljanić, je izjavio da su crnogorski mediji i visoki oficiri JNA namjerno pogrešno interpretirali situaciju na terenu i uveličavali “opasnost” od napada na Crnu Goru²⁵: “Govorili su o 30.000 Ustaša i 7000 terorista, uključujući i kurdske plaćenike. Kod nas nije bilo plaćenika. Bio je jedan stranac, Holanđanin, koji je oženio Dubrovčanku i zatekao se tu tokom rata. On je dobrovoljno pristupio hrvatskoj armiji”. Slično Poljaniću, i bivši crnogorski ministar spoljnih poslova, Nikola Samardžić, bio je decidan o propagandi i manipulacijama: “Bio sam

²⁴ <https://pecanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/>

²⁵ ibidem

šokiran, ali je rečeno da je Hrvatska započela napad na Crnu Goru i da je 30.000 ustaša spremno da uđe i preuzme kontrolu u Boki. Na nama je bilo da se branimo. To je rekao predsjednik Bulatović, a potvrdio general Strugar. Takvo je bilo opšte mišljenje u vladi i među narodom. Mnogi ljudi su vjerovali da smo mi bili napadnuti, pošto je bila ogromna propaganda za rat.”²⁶

II Značaj Dubrovnika u istorijskom kontekstu

Dubrovnik je osnovan sredinom sedmog vijeka. Iako je dugo bio pod protektoratom Vizantije, 1000. godine Dubrovnik je priznao autoritet Venecije, ali se 1018. godine vratio pod zaštitu Vizantijskog carstva. “Istorija Dubrovnika, grada a kasnije države, republike, počinje na temeljima propasti helenskog, a potom i rimskog grada Epidauruma (Epidaurus – Epidaur), koji se nalazio na mestu današnjeg Cavtata. Epidaurum je od trenutka svoje propasti u 7. vijeku n.e. postojao najmanje 10, a možda i preko 12 vjekova. Po tvrdnji nekih istoričara osnovali su ga grieci već u 7. vijeku p.n.e. a po svojoj veličini bio je drugi grad na istočnim obalama Jadrana.”²⁷

Iako je istorijski nastanak Dubrovnika vrlo sličan stvaranju Splita i Venecije, važno je pomenuti da se prvi zapisi o ovom gradu poominju u spisima vizantijskog cara Konstantina Porfirogeneta iz X vijeka i u djelima Popa Dukljanina iz XI vijeka. Počeci Republike sežu u davni X i XI vek, počevši sa konstituisanjem i izgradnjom samoga grada Dubrovnika.

U toku svog dugovečnog postojanja stvorena je reprezentativna država koja je zahvaljujući, u svijetu čuvenoj školi diplomatske vještine, kroz dugi niz vjekova uspjela očuvati svoju samostalnost. Bilo je to pravo umeće imajući u vidu da su sve tadašnje mediteranske i evropske sile imale pretenzije ka Dubrovniku, naročito Venecija kojoj je Republika bila najveći konkurent u pomorstvu i trgovini na obalama Jadrana i Mediterana.²⁸ Snagom sopstvene diplomatije Dubrovčani su isposlovali idealan položaj i relativno dobre odnose sa cijelim svijetom. Nerijetko su bili primorani i da novcem kupuju svoju slobodu.²⁹

²⁶ <https://pecanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/>

²⁷ <https://www.viabalkans.com/urbani-centri/gradovi/istorija-dubrovnika/>

²⁸ ibidem

²⁹ ibidem

O umješnosti dubrovačke diplomatije govori i činjenica da su u vrijeme najžešćih sukoba hrišćana i muslimana, uz papino dopuštenje, održavali trgovinu s Levantom.

U kontekstu demokratije, Dubrovnik je postavio visoke standarde: na čelu svoje države imao je kneza kojeg su birali građani. Takođe, imali su Ustav tj. Statut i Senat. Zakon je važio za sve i pod jednakim uslovima.³⁰

“Srpski vladar Stefan Nemanja je 1185. godine bezuspješno pokušao osvojiti Dubrovnik. Kao rezultat mirovnog ugovora potpisanog sa Nemanjom, Dubrovnik je ostvario pravo trgovine sa provincijom Ras. Od 1205. do 1358. godine, ovaj grad je bio pod patronatom Venecije, ali je nakon potpisivanja Zadarskog mira 1385. godine, postao dio Ugarsko-hrvatskog kraljevstva. Tokom četrnaestog i ranog petnaestog vijeka, Dubrovnik je bio uspješni grad-država, čiji su diplomate imale rezidencije u Rimu i Madridu.³¹ U šesnaestom vijeku, ovaj grad je bio glavni trgovački rival Venecije i imao je flotu od preko 200 brodova. Tokom kasnih 1780-tih godina, dubrovački brodovi su plovili preko okeana, za Njujork i Baltimor. Tokom svoje bogate istorije ovaj grad je bio stecište trgovaca, političara, putnika, i vladara. Njegova bogata kulturna baština privlačila je pažnju mnogih.³² Francuske trupe su okupirale Dubrovnik 1806. godine, a dvije godine kasnije Maršal Marmon je ukinuo Dubrovačku republiku i grad stavio pod francusku upravu. Nakon kongresa u Beču 1815. godine, Dubrovnik je aneksiran od strane Austrije i ostao je dio Austro-Ugarske imperije sve do okončanja Prvog svjetskog rata. Između 1918. i 1939. godine, ovaj grad je bio dio Zetske banovine, da bi nakon 1945. godine postao integralni dio republike Hrvatske i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Sa mnogim srednjovjekovnim crkvama, katedralama i palatama iz baroknog perioda, Dubrovnik zaista predstavlja biser Jadrana, i od 1974. godine nalazi se na UNESCO listi svjetske baštine.³³

U demografskom pogledu, kao grad koji se prostirao od poluostrva Prevlaka na granici sa Crnom Gorom do poluostrva Pelješac, po popisu iz 1991. godine, Dubrovačka regija je imala preko 71.000 stanovnika, a u samom gradu Dubrovniku živjelo je 50.000 stanovnika.³⁴ Etnička

³⁰ <https://www.viabalkans.com/urbani-centri/gradovi/istorija-dubrovnika/>

³¹ <https://pescanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/>

³² ibidem

³³ <https://pescanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/>

³⁴ ibidem

kompozicija stanovništva u regiji je bila slijedeća: 82.4% Hrvati, 6.8% Srbi, dok su 4% bili muslimani. Ostatak populacije je bio mješovitog etničkog porijekla, i pokazivao je elemente tipične za preko 20 različitih etničkih grupa.³⁵

III Odgovornost

I pored činjenice da od opsade Dubrovnika u našoj zemlji nije pokrenut nijedan krivični postupak zbog ratnih zločina počinjenih tokom ovog perioda, od naročite važnosti je da državna tužilaštva dvije susjedne zemlje procesuiraju zločine počinjene tokom rata na širem dubrovačkom području. Predsjednik Crne Gore, Milo Đukanović, 2000. godine je izrazio žaljenje "svim građanima Republike Hrvatske, posebno Dubrovnika i Dubrovačko-neretvanske županije, za svu bol, sva stradanja i sve materijalne gubitke koje im je pričinio bilo koji predstavnik Crne Gore u sastavu JNA u tim tragičnim događajima³⁶.

Iako je u procesu pomirenja neophodno pogledati *istini u lice*, ipak se čini da je i u sramnom poglavlju savremene crnogorske istorije, bilo pojedinačnih slučajeva i glasova razuma koji su nisu predali ratnohušakačkom talasu. "U Crnoj Gori je tada svaki znak pacifizma bio proglašavan izdajom i kukavičlukom. Od vremena eskalacije jugoslovenske krize, Crna Gora je bila duboko podijeljena sredina. Tokom ranih 90-tih, linije razdvajanja u Crnoj Gori nijesu bile samo partijske i ideološke, već su se povlačile i po pitanju opravdanosti agresije na Dubrovnik. Brojčano mala, ali jasno definisana i glasna manjina koja je bila okupljena oko Građanskog foruma, te nedjeljnika Monitor i Liberal, se oštro protivila ulasku Crne Gore u ovu ratnu avanturu."³⁷

U tom periodu, najglasniji su bili Liberalni savez Crne Gore (LSCG) i Socijaldemokratska partija, čiji su lideri "zahtijevali prekid agresije, optužujući za nju tadašnjeg predsjednika Srbije Slobodana Miloševića i vlast u Crnoj Gori"³⁸. Za ponos crnogorskom imenu, ostaju i otpor kontraadmirala Krsta Đurovića i admirala Vladimira Barovića, kao i pjesma crnogorskih liberala

³⁵ <https://pescanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir>

³⁶ https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2000&mm=06&dd=24&nav_category=1&nav_id=8216

³⁷ <https://pescanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/#easy-footnote-46>

³⁸ ibidem

na čelu sa Slavkom Perovićem sa cetinjskih protesta „S Lovćena vila kliče, oprosti nam Dubrovniče!“ U Crnoj Gori je u to vrijeme bio vrlo aktivan antiratni pokret, koga su činili brojni političari, profesori i studenti, među kojima i oni koji su još aktivni u javnom životu, Rade Bojović, Nebojša Medojević, Džemal Perović, Žarko Rakčević, princ Nikola Petrović Njegoš i drugi.³⁹

Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju za ratne zločine tokom opsade Dubrovnika osudio je generala Pavla Strugara na osam godina zatvora zbog uloge u granatiranju grada, čime je prekršio zakone i običaje ratovanja, te zbog svjesnog uništavanja i oštećivanja religijskih, karitativnih, vaspitnih, umjetničkih i naučnih ustanova, istorijskih spomenika nulte kategorije, te umjetničkih i naučnih djela. Viceadmiral Miodrag Jokić, komandant Vojno-pomorskog sektora Boka, osuđen je na sedam godina zatvora.⁴⁰ Pred Tribunalom je bio optužen i penzionisani admiral Milan Zec, ali je 2002. oslobođen nakon što je Tužilaštvo povuklo optužnicu poslije dodatne istrage kojom je utvrđeno da nema dovoljno dokaza za djela koja su mu stavljena na teret. Kapetan prve klase Vladimir Kovačević Rambo, optužen je zajedno sa Strugarom, ali je njegov slučaj prepušten srpskom pravosuđu. Specijalni sud u Beogradu odbacio je 2007. godine optužnicu protiv njega za ratni zločin protiv civilnog stanovništva i granatiranje Dubrovnika, sa obrazloženjem da zbog bolesti nije u stanju da prati suđenje. Očekujemo da konačno, poslije 30 godina, suočavanje s prošlošću na sistematski način postane prioritet vlasti u Crnoj Gori. Očekujemo da se osigura pravda za žrtve ratnih zločina, pokrenu sudski postupci i donesu odgovarajuće presude kako bi Crna Gora sa sebe skinula teret kolektivne odgovornosti, jer kako je admiral Vladimir Barović u svom oprostajnom pismu priopćio, agresija JNA na Hrvatsku bila je djelo suprotno crnogorskoj časti.⁴¹ U procesu pristupanja Evropskoj uniji, jedna od obaveza iz Poglavlja 23 odnosi se na procesuiranje odgovornih za ratne zločine. Osim što je to obaveza ne samo prema domaćem i međunarodnom pravu, nemjerljivo je važan i moralni dug prema žrtvama.

3.1. Morinj

³⁹ <https://pecanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/#easy-footnote-46>

⁴⁰ <https://www.slobodnaevropa.org/a/tri-decenije-dubrovnik-opsada/31487625.html>

⁴¹ <https://www.slobodnaevropa.org/a/dubrovnik-rat-hrvatska-crna-gora-granatiranje/31596009.html>

Slučaj logora Morinj u koji su dovođeni zarobljenici iz Hrvatske, jedno je od najpoznatijih dešavanja na prostoru Crne Gore. “Apelacioni sud u Podgorici je 2014. godine potvrdio presudu, kojom su četvorica optuženih osuđeni na ukupno 12 godina zatvora, što je bila prva pravosnažna presuda za ratne zločine, koju je izrekao jedan sud u Crnoj Gori. Potvrđena je kazna od četiri godine zatvora za Iva Menzalina, Špira Lučić i Bora Gligića, dok je Ivo Gojnić osuđen na dvije godine zatvora. Rezervni oficir za administrativne i intendantske poslove, vojni policajac, kuvar i stražar osuđeni su za zlostavljanja hrvatskih vojnika 1991-92. godine, koji su zarobljeni na ratištu u blizini Dubrovnika, a potom dovedeni u logor Morinj. Podgorički Viši sud je 2014. godine naložio državi da isplati ukupno 319.000 eura odštete za 13 hrvatskih državljana koji su bili zarobljeni u logoru Morinj.”⁴²

Proteklih mjeseci međunarodna i crnogorska javnost mogla je čuti disonantne tonove povodom postavljanja spomen ploče na objekat nekadašnjeg logora Jugoslovenske narodne armije

⁴² <https://www.slobodnaevropa.org/a/dubrovnik-rat-hrvatska-crna-gora-granatiranje/31596009.html>

(JNA) za ratne zarobljenike u bokokotorskom mjestu Morinj. Osim što je postavljanje spomen ploče na inicijativu SDP-ovih ministara u 43. Vladi Crne Gore⁴³ izazvalo oštre komentare ostalih članova Vlade, javnost je podijeljeno komentarisala ovaj čin. Spomen-ploču u logoru Morinj otkrivenu 10. oktobra 2022. godine, dio političkog establišmenta je tretirao kao čin kojim se krši Zakon o spomen-obilježjima.

Na ovom mjestu svakako treba podsjetiti da su još 2019. godine, tri nevladine organizacije koje se godinama bave pitanjima suočavanja s prošlošću, Akcija ljudska prava, Centar za građansko obrazovanje, Anima podnijele inicijativu Opštini Kotor za postavljanje spomen-obilježja na logoru Morinj.

Ipak, nedugo nakon postavljanja spomen-ploče, Uprava za inspekcijske poslove je donijela rješenje, u kojem se konstatuje da "nema dokumentacije koja dokazuje da se predmetna ploča nalazi u Programu spomen-obilježja koji usvaja Skupština Opštine Kotor, niti da postoji saglasnost Vlade Crne Gore jer se radi o događaju za koji nije proteklo propisanih 50 godina od momenta nastanka”.

Ovim povodom, mještani Morinja saopštili su da se najoštrije suprotstavljaju postavljanju bilo kakvih obilježja na objektima bivših kasarni u Morinju, koje su prema njihovim riječima, u vrijeme ratnih dešavanja devedesetih služile kao sabirni centri za isleđivanje, "a nikako kao konc logori kakvima se danas žele predstaviti".⁴⁴

Sa druge strane, susjedna Hrvatska je pozdravila ovu inicijativu, ističući da je “postavljanje spomen-ploče, veliki korak za jačanje dobrosusjedskih odnosa i gradnju mostova prijateljstva, te suočavanje s prošlošću. To je ujedno civilizacijski čin i kulturološka gesta, ispravni put prema europskoj obitelji kojoj Crna Gora i pripada. Sukladno univerzalnim vrijednostima, ovo je nedvojbeno jasan putokaz Crne Gore za snaženje europske perspektive, kao i primjene europskih

⁴³ Ploču, posvećenu hrvatskim civilima i braniocima koji su tu bili zatočeni tokom opsade Dubrovnika 1991. godine, otkrili su ministar vanjskih poslova Ranko Krivokapić i odbrane Raško Konjević 10. oktobra, u prisustvu šefa hrvatske diplomatije Gordana Grlića Radmana i ministra hrvatskih branitelja Toma Medveda.

⁴⁴ <https://www.pobjeda.me/clanak/policija-pregovara-u-morinju-mjestani-blokirali-put-jer-se-protive-postavljanju-spomen-ploce>

vrijednosti i načela međunarodnih konvencija. Jednako tako, to je važan čin priznanja zločina počinjenih nad hrvatskim narodom u ime agresora.”⁴⁵

3.2. Vladimir Barović i Krsto Đurović

“Dobri čovječe, kad se nađeš bilo gdje na Jadranu, ti baci cvijet u vodu iz poštovanja prema čovjeku čiji je metak zaustavio hiljade plotuna“, Dragan Bursać. Možda ovaj citat na najbolji način predstavlja težinu postupka najčasnijeg Crnogorca koji je odbio da izvrši naredbu Generalštaba tadašnje Jugoslovenske armije i s mora bombarduje gradove na primorju Hrvatske. Izvršivši samoubistvo, general Barović je zaslužio da ostane zapisan u crnogorskoj istoriji kao jedan od najčasnijih pojedinaca koje istorija ne smije zaboraviti. “Crnogorci se ne mogu boriti i uništavati narod koji im nije ništa skrivio”, zapisao je Barović u oprostajnom pismu koje je stajalo na stolu pored njegovog beživotnog tijela. Mogli bismo zaključiti - častan čovjek u vremenu bez časti.

“Admiral Barović, rođen u Banjaluci 1939. od oca Crnogorca i majke Slovenke, bolovao je od neizlječivog virusa čojstva, junaštva, etičnosti i ljudskosti. Ovo čojstvo mu je u krvi i genetici bukvalno. Njegov otac, Petar, takođe general JNA, bio je prvi ratni komandant Prištine 1945. godine. No, ne lezi vraže, ubrzo nakon što je postavljen na tu dužnost smijenjen je jer se protivio teroru nad tamošnjim Albancima. Zbog toga su saborci Vladimira Barovića zapisali: “Staro pravilo: od valjanog korijena – svaki list je valjan.” Barović je te ratne 1991. bio na mjestu komandanta 5. vojno-pomorskog sektora u Puli. Sa tadašnjim gradonačelnikom Lucianom Delbiancom postigao je sporazum. Dogovorili su se da će jugoslavenska vojska mirno napustiti grad. Barović je tom prilikom izjavio: “Ovdje neće biti razaranja dok sam ja zapovjednik, a ako ipak budem prisiljen da naredim razaranja Pule i Istre, mene tada više neće biti.” I pod njegovom komandom Jugoslovenska narodna armija i ratna mornarica uskoro su napustile Pulu, gotovo bez ijednog incidenta. A moglo je doći do krvoprolića neviđenih razmjera. Treba znati da se u Puli tada nalazio jedan od najvećih garnizona JNA u Hrvatskoj. Sastojao se od 12.000 vojnika, 79

⁴⁵ <https://mvep.gov.hr/press/spomen-ploca-u-morinju-kao-veliki-korak-za-jacanje-dobrosusjedskih-odnosa-gradnju-mostova-prijateljstva-te-suocavanje-s-prosloscu/248960>

vojnih objekata, vojno-pomorske baze i vojnog aerodroma u blizini grada. Pomislite samo da je na mjestu Barovića bio Ratko Mladić ili Blagoje Adžić... Zapravo, bolje je ne zamišljati takvu krvavu apokalipsu”, zapisao je Dragan Bursać povodom godišnjice Barovićeve smrti. ⁴⁶

“Barovićevo čino ljudskosti i neslaganja sa zlom je simbol vrednosti koje su i danas, kao i pre 30 godina, zalog odnosa utemeljenih na međusobnom poštovanju. Bio je duboko svestan da vojska u kojoj je bio zapovednik neće biti ona kojoj može časno da služi, jer su joj namere bile nečasne, okupatorske i zločinačke“, kazao je ministar vanjskih i evropskih poslova Republike Hrvatske, Gordan Grlić Radman povodom postavljanja spomen table na ostrvu Visu, u septembru 2022. godine.

Barović je izvršio samoubistvo na ostrvu Vis, 29. septembra 1991., na dan kad je preuzeo dužnost načelnika štaba Vojnopomorske oblasti, što je po automatizmu značilo njegovu saglasnost na svako borbeno dejstvo protiv hrvatskih građana.

Sve što bi se reklo o činu admirala Barovića, malo je u odnosu na čin koji je donekle osvijetlio crnogorski obraz u sumanutim vremenima, kada su i u ime Crne Gore činjena nepočinstva. “Crna Gora bi morala da njeguje sećanje na admirala Barovića bar iz tri razloga: da bi o značenju čojstva obrazovala nove generacije; da bi ih učila istoriji i obrazovala za mir, a ne rat, i da bi razvijala odnose saradnje i prijateljstva između naroda u Crnoj Gori i Hrvatskoj, koje je Barović svojim životom zaštitio. Do danas nema zvanične inicijative da se sećanje na Barovića u Crnoj Gori trajno sačuva nekim memorijalom. Imajući u vidu poštovanje koje on uživa u Hrvatskoj, smatramo da bi trebalo da se u znak sjećanja na njega uspostavi događaj koji bi trajno povezivao ljude ove dvije države”. ⁴⁷

Kako je književnik Momir M. Marković zapisao “jedini ispaljeni metak u ovom ratu na koji Crna Gora može biti ponosna jest onaj admirala Vladimira Barovića, komandanta Jugoslovenske ratne mornarice. Njegovo crnogorsko shvatanje časti nije mu dozvolilo da izda

⁴⁶ <https://balkans.aljazeera.net/opinions/2017/12/27/admiral-koji-je-ispalio-najvazniji-metak-u-ratu>

⁴⁷ <https://www.danas.rs/svet/region/hra-podseca-na-31-godisnjicu-od-samoubistva-admirala-vladimira-barovica-covek-koji-nije-hteo-da-granatira-hrvatsku/>

zapovijed floti za bombardovanje primorskih gradova i naselja u Dalmaciji kada mu je bilo naređeno”.

Crna Gora treba da se ponosi činom admirala Vladimira Barovića, te da i konkretnim akcijama (podizanje spomen obilježja) iskaže zahvalnost i pijetet prema njegovom liku i djelu.

Osim admirala Barovića, još jedan visoki oficir svojom nerazjašnjenom tragičnom subinom ratne '91. zaslužuje da bude pomenut. Riječ je o kontraadmiralu Krstu Đuroviću, bivšem komandantu garnizona u Kumboru, koji se protivio agresiji na Dubrovnik. “Nešto poslije podneva tog 5. oktobra 1991. u reonu konavoskog sela Popovići blizu Čilipa, pred očima nekoliko stotina svjedoka iz redova crnogorskih tezerista u uniformama JNA, srušio se helikopter tipa „gazela“ jugoslovenskog RV i PVO”.⁴⁸

“U smrskanoj letjelici koja se, pavši sa nekoliko desetina metara visine, zaustavila u vinogradima, ali se pritom nije zapalila i eksplodirala, nalazila su se četiri čovjeka – tri su bila teško povrijeđena, a jedan je prema zvaničnim informacijama, već tada bio mrtav. Život je izgubio komandant 9.Vojno-pomorskog sektora JNA sa sjedištem u Kumboru, kontraadmiral Krsto L. Đurović (61). Na njegovoj uniformi stajale su oznake čina kapetana bojnog broda, jer još nije ni saznao da je dan ranije, ukazom Predsjedništva SFRJ, ovaj rođeni Cetinjanin vanredno unapređen u čin kontraadmirala”.⁴⁹

Ono što svakako zauzima posebno mjesto u analizi slučaja kontraadmirala Đurovića, jeste činjenica da je njegova smrt obavijena misterijom i da zapravo ni do danas nije adekvatno rasvijetljena. “Tajnovitost okolnosti pogibije je što se u priopćenju govori o padu helikoptera, premda nitko nije čuo pucanj, a hrvatskih postrojba nije moglo nikako biti jer su taj predjel danima prije toga nadzirali crnogorski rezervisti i pripadnici JNA.”⁵⁰

IV Završna faza

⁴⁸ <https://bokanews.me/ko-krije-istinu-smrti-admirala-krsta-durovica-2/>

⁴⁹ ibidem

⁵⁰ https://hr.wikipedia.org/wiki/Krsto_%C4%90urovi%C4%87

I pored brojčano i tehnički nadmoćnije JNA, Dubrovnik nikada nije zauzet. Sporazum sukobljenih strana o prekidu blokade i povlačenju sa dubrovačke teritorije postignut je 1992. godine, ali je i uprkos tome dio jedinica JNA ostao određeno vrijeme na ovoj teritoriji.

“U vrijeme kada su pregovori o prekidu opsade Dubrovnika ušli u završnu fazu, postalo je jasno da ova kampanja predstavljala vojni fijasko za JNA. Takođe se pokazalo da je za političare *Rat za Mir* bio prava noćna mora u odnosima sa javnošću (domaćom i inostranom). Sve veći broj građana Crne Gore je postajao sumnjičav i skeptičan kada su bili u pitanju zvanično akcentirani motivi za ovu kampanju.”⁵¹ Uprkos dokazima koji su pokazivali sav besmisao razaranja dubrovačke rivijere, oni su pokušavali opravdati vojnu akciju pred crnogorskim građanima tako što su uporno tvrdili da je ona bila odbrambenog karaktera. Tadašnji ministar odbrane Crne Gore, Božidar Babić, govorio je o patriotizmu i svetoj dužnosti svakog Crnogorca da brani i odbrani Jugoslaviju. Babić se glasno pitao: “Treba li uopšte postavljati pitanje zašto izvan granica Crne Gore? Treba li da ostavimo same pripadnike JNA i sve one koji žele da žive zajedno, na milost ustaškim zvijerima? Zar nije granica na svakom mjestu gdje je i jedan naš vojnik, vojnik JNA, napadnut? Na kraju, na silu se mora odgovoriti silom.”⁵² Tokom 1992. godine Babić je pojasnio vojni angažman u Dubrovačkoj regiji, ocjenjujući da Crna Gora i JNA nijesu “na sopstvenoj teritoriji započele i vodile rat protiv ustaških vlasti i zavedenog hrvatskog naroda u toj regiji, nego su “demokratske” institucije i njihove oružane formacije bile te koje su napale Crnu Goru i dio vojnih snaga na njenim granicama.”⁵³ Crnogorski zvaničnici su gromoglasno i u svakoj prilici ponavljali da se Crna Gora mora i hoće braniti svim sredstvima. Tokom ceremonije proglašavanja Ustava Savezne Republike Jugoslavije, 20. septembra 1991. godine na Žabljaku, tadašnji vršilac dužnosti predsjednika predsjedništva države koja se još uvijek nazivala SFR Jugoslavija, Branko Kostić, je prijetio i upozoravao da će se Crna Gora “braniti ne samo u okvirima sopstvenih granica,” i da “hrvatski bojovnici nagomilavaju armiju na našim granicama.” Jedan od crnogorskih lidera, Svetozar Marović, je tih dana ustvrdio da “nije bilo moguće drugačije obezbijediti mir, moguće ga je bilo zaštititi silom, jer je sila na mir napala i krenulo zlo.”⁵⁴

⁵¹ <https://pescanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/#easy-footnote-46>

⁵² ibidem

⁵³ <https://pescanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/#easy-footnote-46>

⁵⁴ <https://pescanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/#easy-footnote-46>

“Političari u Podgorici i Beogradu su brinuli i o tome kako će dešavanja oko Dubrovnika uticati na međunarodnu zajednicu i njeno dotadašnje viđenje jugoslovenske krize. Do agresije na Dubrovnik, Srbija je bila jedini vlasnik titule “Branitelj Jugoslavije,” dok se Crna Gora, uglavnom, držala po strani. Crna Gora jeste doista učestvovala u inicijalnoj fazi sukoba u Hrvatskoj, ali se tiho protivila regrutovanju svojih građana od strane JNA. Nakon što su negativne posljedice Rata za Mir postale očigledne, političko rukovodstvo u Beogradu se hitro prestrojilo i distanciralo od čitave vojne akcije. Po njima, Dubrovačka operacija nije imala ništa sa Srbijom, već je to bila isključivo crnogorska nakana. Uprkos brojnim dokazima koji govore suprotno, mnogi političari i javni radnici u Srbiji još uvijek tvrde da je agresija na Dubrovnik smišljena i izvedena od strane Podgorice. Drugo: postojala je nada da će crnogorsko ratovanje po Konavlima, na kratko, odvući međunarodnu pažnju sa ruševina Vukovara, i obezbijediti neophodno vrijeme propagandnoj mašineriji u Beogradu da redizajnira poruku međunarodnoj javnosti. Poruka je trebalo da bude sljedeća: Srbija i Crna Gora se zajedno bore protiv retrogradnih političkih snaga u regionu.”⁵⁵

V Odnosi Crne Gore i Hrvatske danas

Tokom prethodnog perioda i uprkos mnoštvu neriješenih problema, čini se da su se politički odnosi između Crne Gore i Hrvatske popravili. Političke elite sa obje strane posvećeno rade ka izgradnji dobrosusjedskih odnosa. Nezanemarljiv je i doprinos Republike Hrvatske u procesu evropske i evroatlantske aspiracije Crne Gore.

Ipak, o napadu na Dubrovnik je važno razgovarati u kontekstu neophodnosti započinjanja procesa istinskog pomirenja. Iako *Rat za Mir* zasigurno predstavlja jednu od najsramnijih epizoda u savremenoj crnogorskoj istoriji, ne smije se zaboraviti da pomirenje podrazumijeva suočavanje elita sa prošlim greškama, ali i mirenje na individualnom nivou građana iz dvije države.

U tom dijelu, neophodno je istaći spremnost institucija da se ova pitanja rasvijetle do kraja, kako bi se uz pomoć pravnih mehanizama riješilo pitanje ratnih reparacija. “Ovakvi pravni mehanizmi moraju biti dizajnirani tako da individualizuju krivicu, pošto veliki broj Konavljana po imenu zna ko je pljačkao i palio njihove kuće. Dakle, ne bi se smjelo dopustiti da se pitanje ratne

⁵⁵ ibidem

štete svede na politički profitabilno razrezivanje nameta na sve građane Crne Gore. Drugi, ne manje važan, proces je neodvojivo vezan za personalizaciju odgovornosti, i može se definisati kao pomirenje unutar Crne Gore.”⁵⁶

5.1. Komentar Ranka Krivokapića na temu odnosa Crne Gore i Hrvatske danas

foto: Youtube /Printscreen

Ministar vanjskih poslova u 43. Vladi Crne Gore, Ranko Krivokapić ocijenio je da je Hrvatska “ostala glavni promoter crnogorskih evropskih integracija i prijatelj koji pokušava da na svim adresama, kroz jasnu analizu događaja u Crnoj Gori, podstakne upravo evropski dio Crne Gore i pomogne da naša zemlja što prije postane članica Evropske unije. “Od ispričavanja Mila Đukanovića u Konavlima 2000. godine, odnosi su bili u konstantnom usponu. Za šest mjeseci u Vladi, SDP je uspio da rapidno unaprijedi odnose i uradi više nego što je u prethodnih 30 godina. Odata je počast pravim crnogorskim patriotama koje Hrvatska poštuje, svim antiratnim aktivistima kroz lik admirala Barovića i onoj Crnoj Gori čiji duh nije nikad pokoren. Plan je bio da se to uradi

⁵⁶ <https://pecsanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/#easy-footnote-46>

i sa likom i djelom kontraadmirala Đurovića, kao i kroz davanje morale satisfakcije žrtvama iz Morinja.”

LITERATURA

Internet izvori:

<https://www.slobodnaevropa.org/a/tri-decenije-dubrovnik-opsada/31487625.html>

<https://pescanik.net/opsada-dubrovnika-rat-za-mir/>

<https://www.bbc.com/serbian/lat/balkan-58740141>

<https://documenta.hr/novosti/24-godine-od-napada-na-dubrovnik-bez-odgovornosti-za-zlocine-priopcenje/>

<https://www.standard.co.me/drustvo/srdja-pavlovic-opsada-dubrovnika-rat-za-mir/>

<https://www.viabalkans.com/urbani-centri/gradovi/istorija-dubrovnika/>

https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2000&mm=06&dd=24&nav_category=1&nav_id=8216

https://www.b92.net/info/vesti/index.php?yyyy=2000&mm=06&dd=24&nav_category=1&nav_id=8216

<https://balkans.aljazeera.net/opinions/2017/12/27/admiral-koji-je-ispalio-najvazniji-metak-u-ratu>

<https://www.danas.rs/svet/region/hra-podseca-na-31-godisnjicu-od-samoubistva-admirala-vladimira-barovica-covek-koji-nije-hteo-da-granatira-hrvatsku/>

<https://bokanews.me/ko-krije-istinu-smrti-admirala-krsta-durovica-2/>

https://hr.wikipedia.org/wiki/Krsto_%C4%90urovi%C4%87

<https://www.pobjeda.me/clanak/policija-pregovara-u-morinju-mjestani-blokirali-put-jer-se-protive-postavljanju-spomen-ploce>

“Sjećanja dubrovačkih logoraša 1991. - 1992.” iz Muzeja savremene povijesti, Dubrovnik 2007.

“Zbirke fotografija Muzeja savremene povijesti - Hrvatska ratna fotografija - Dubrovnik 1991. - 1992. “

“Ljubav zna što joj je činiti, Imočani u odbrani i oslobađanju hrvatskog juga 1991. - 1995.”